

УДК 347.77

Ксенія Юріївна ІВАНОВА,

доцент кафедри цивільного права № 2

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4696-2478>

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНСТИТУТ ПРИМУСОВОГО ЛІЦЕНЗУВАННЯ В ПАТЕНТНОМУ ПРАВІ

Метою запровадження інститутів права інтелектуальної власності у правовій системі світу був захист інтересів правоволодільців шляхом закріплення за ними виключних майнових прав інтелектуальної власності. Зазначені права визнаються абсолютними правами, оскільки суб'єктивному праву правоволодільця кореспондує обов'язок невизначеного кола осіб утриматися від дій, які б порушували його право, а характеристика їх як виключних, на відміну від права власності на матеріальні речі, які в силу своєї фізичної природи надають їх власнику не стільки правову, скільки фактичну монополію [1, с. 88], означає своєрідну правову монополію правоволодільця, адже він має право на свій розсуд дозволяти або забороняти іншим особам використовувати результат інтелектуальної діяльності.

Між тим в теорії права абсолютні права, як відмічає О. В. Кохановська, розглядаються дещо ширше, і це передусім основні права громадян, закріплені Конституцією: на життя і здоров'я, на недоторканність особи, на охорону особистого життя, на честь, гідність, виборче право, право на охорону здоров'я, на освіту, права на досягнення культури, науки і мистецтва, право на працю і відпочинок тощо [2, с. 33]. Невипадково ці громадянські, політичні, соціальні, економічні права позначають як фундаментальні, чим підкреслюється їх вагоме значення. Тому не виключено, що в якийсь момент можливим є зіткнення фундаментальних прав із виключними правами, а звідси постає питання, чи можливо вибудувати їх ієрархію і тим самим надати перевагу одним правам перед іншими, а, якщо це можливо, то які саме права мають бути в пріоритеті і, відповідно, визначати зміст їх правового регулювання.

З огляду на існуючу правову регламентацію відносин у сфері інтелектуальної власності в чинному законодавстві запроваджено особливий механізм використання об'єкту права інтелектуальної власності третіми особами і правоволодільцем – примусове ліцензування, передбачене ч. 3 ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (далі – Закон) [3] як приклад імплементації у вітчизняне законодавство положень ст. 30 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) «Винятки з прав, що надаються» [4]. Цей механізм істотно відрізняється від інших видів примусового ліцензування, передбачених цією ж статтею Закону.

Так, з метою забезпечення здоров'я населення, оборони держави, екологічної безпеки та інших інтересів суспільства Кабінет Міністрів України

може дозволити використання запатентованого винаходу (корисної моделі) визначеній ним особі без згоди власника патенту (деклараційного патенту) у разі його безпідставної відмови у видачі ліцензії на використання винаходу (корисної моделі). Втручання в монополію правоволодільця у випадку відмови ним у видачі ліцензії зацікавленим особам обґрунтоване суспільними інтересами і соціальною цінністю таких немайнових благ як життя, здоров'я людини, необхідністю їх захисту, коли вони опиняються під загрозою, оскільки важко уявити інші інтереси, що за своїм значенням перевершують їх. Примусове ліцензування у даному випадку є прикладом реалізації в нормах права принципу збереження розумного балансу приватних та публічних (суспільних) інтересів. За умови неможливості ігнорування суспільного інтересу у правову модель монополії правовласника вбудовується додатковий елемент обтяження для правовласника.

Разом в доктрині відносно правової природи примусової ліцензії існують різні точки зору: одні автори відносять її до обмеження юридичної монополії правоволодільця (В. В. Пірогова), інші ж – до обтяження (Л. В. Сагдєєва, А. С. Ворожевич). Якщо пристати на точку зору тих авторів, які відносять примусову ліцензію до обмежень, що характеризується встановленням певних меж для монополії правовласника, то це узгоджується з властивостями будь-якого суб'єктивного права, в тому числі і виключного. Однак якщо у сфері речового права термін «обтяження» є ustalеним, то його вживання щодо виключних прав інтелектуальної власності має бути обґрунтованим.

Слід визнати, що в праві інтелектуальної власності непоодинокі випадки, коли дослідники послуговуються відомими прийомами, проводячи аналогію, наприклад, з положеннями, що притаманні речовому праву. Екстраполявання подібних категорій на сферу інтелектуальної власності пояснюється окремими вченими, зокрема В. О. Мікрюковим, близькістю правової природи і функцій права власності на речі і прав інтелектуальної власності. Це, на думку вченого, зумовлює можливість і необхідність застосувати висновки про правову природу речових обтяжень для врегулювання відповідних утиснень виключних прав [5].

Вирішити питання щодо віднесення примусової ліцензії до обтяження чи до обмеження виключного права правоволодільця можна лише на підставі аналізу змісту вказаних понять. Так, якщо брати до уваги визначення, якими послуговується речове право, то внаслідок обмеження суб'єктивного права власник не буде в змозі здійснювати свої правомочності [6, с. 34], а обтяження означає наявність прав третіх осіб на відповідне майно власника суб'єкта права, який в такому випадку вимушений буде терпіти втручання третіх осіб у сферу своєї свободи [7, с. 90].

Між тим вважаємо, що примусовим ліцензуванням не заперечується той факт, що правовласник безперешкодно може здійснювати свої суб'єктивні права, які випливають з патенту, на власний розсуд надавати іншим особам дозволи на використання винаходу (корисної моделі), однак при цьому інші особи діють паралельно (конкурують) із правоволодільцем, використовуючи

об'єкт в обсязі і на умовах наданого їм дозволу з дотриманням вимог чинного законодавства. До того ж передання (поступка) виключних прав іншій особі означатиме слідування за ними цього обтяження.

Таким чином, розуміння примусового ліцензування як обтяження виключних прав можна визнати обґрунтованим. Більш того цей механізм узгоджується з концепцією прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що знайшла своє закріплення в чинному законодавстві України.

Список бібліографічних посилань

1. Жуков Е. А. Право интеллектуальной собственности : учеб. пособие. Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2011. 227 с.
2. Кохановська О. В. Абсолютні права як об'єкт цивільного обороту // Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова (Харків, 19 груд. 2018 р.). Харків, 2018. С. 32–36.
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : закон України від 15.12.1993 № 3687-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення: 10.04.2019).
4. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : від 15.04.2019 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018 (дата звернення: 10.04.2019).
5. Микрюков В. А. Обременения в свете Концепции развития гражданского законодательства Российской Федерации // Юриспруденция : сайт. URL: <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=4&art=2964> (дата звернення: 10.04.2019).
6. Розгон О. В. Межі та обмеження права власності : монографія. Харків : ФОРМ Лекс Л. С., 2006. 188 с.
7. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 492 с.

Одержано 14.04.2019

УДК 347.1

Олена Миколаївна КАЛАШНИК,

*старший викладач кафедри публічного та приватного права
факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат юридичних наук*

ОСОБЛИВОСТІ ПОНОВЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У СПРАВАХ, В ЯКИХ УЧАСНИКАМИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ВИСТУПАЮТЬ ШУКАЧІ ПРИТУЛКУ

Враховуючи те, що Україна ратифікувала ряд міжнародно-правових актів та взяла на себе позитивні зобов'язання, у цивільному судочинстві, як і в адміністративному, стає все поширенішим явище участі у судовому процесі біженців чи шукачів притулку. Такі учасники процесу належить до край